

VERSLAG Zitting Hoge Raad dd 2 nov 2004
De Deventer Moordzaak – Verdachte Ernest Louwes
Cassatie naar aanleiding van tweede veroordeling na herziening

In een uitzonderlijke zitting (mondelinge toelichtingen van cassatieverzoeken worden door de Hoge Raad niet vaak toegestaan) in de grote zaal van het gebouw van de Hoge Raad te Den Haag zijn familie en vrienden van Ernest Louwes, samen met vertegenwoordigers van de media en toeschouwers uit de juridische wereld samengekomen om de cassatie van advocaat mr. Knoops bij te wonen. De zaak is uniek: nooit eerder was er een cassatie van een hernieuwde veroordeling na een toegewezen herzieningsverzoek.

De zaak is bekend: fiscalist Ernest Louwes was executeur-testamentair van psychiater-weduwe Jacqueline Wittenberg, die vermoord werd gevonden. De veroordeling van de pertinent ontkennende Louwes door het Arnhemse gerechtshof veroorzaakte veel publiciteit (een uitgebreide artikelenreeks in HP-deTijd en een controverse met Peter R. de Vries); een tweede herzieningsverzoek had succes. Het hof Den Bosch (dat toegaf dat het gestelde omtrent het oorspronkelijke moordwapen niet houdbaar was gebleken) kwam met een geheel nieuw rapport van het Nationaal Forensisch Instituut met daarin veegsporen en een nieuwe, niet eerder gesignaleerde bloedvlek op de kraag van het slachtoffer, die via DNA aan Louwes werden gerelateerd. Tamelijk onverwacht vonniste men opnieuw twaalf jaar en de tv-kijker zag op het journaal hoe een zich hevig verzettende Louwes door parketwachten tegen de grond werd gewerkt. Direct was al duidelijk dat Louwes niet zou berusten in het nieuwe vonnis, en de aanwezigen ter zitting zijn dan ook bijzonder benieuwd naar het betoog van de verdediging.

Knoops houdt een uitgebreid betoog met een frontale inhoudelijke en procedurele aanval op vrijwel alle onderdelen van het vonnis.

Het betoog is onderverdeeld in de volgende onderdelen:

- Hoewel Louwes voor moord met voorbedachte rade is veroordeeld, wordt op geen enkele wijze aangegeven uit welke feiten het hof dit afleidt; er zijn geen feiten rond de geestestoestand van Louwes aangevoerd, geen motief, noch een handelingsvolgorde die op 'kalm beraad' duidt.
- Volgens Knoops heeft het hof ten onrechte een deel van het bewijs vervangen door een geheel nieuwe bewijsconstructie, in strijd met de regels omtrent herzieningen en met de instructies van de Hoge Raad;
- Het NFI rapport en de gedane conclusies worden inhoudelijk bestreden. Zo heeft het hof onder andere niet voldaan aan de bijzondere motiveringsplicht van zijn conclusies, gezien de vele bezwaren van de verdediging (met name het niet eerder opgemerkt zijn van de bloedvlek in de kraag is onvoldoende onderbouwd);
- Hetzelfde geldt voor de conclusies rond het telefoongesprek: vele argumenten van de verdediging zijn onvoldoende weerlegd;
- De verdediging verzoekt dringend om inzage in een anonieme brief, die naar verluidt Louwes vrijpleit. Het openbaar ministerie te Zwolle/Lelystad heeft inzage geweigerd in deze brief maar heeft toegezegd deze aan de Hoge Raad te doen toekomen.
- Door de weigering van het hof de oorspronkelijk betrokken rechercheurs te laten getuigen, is Louwes geschaad in zijn verdediging.

VOORBEDACHTE RADE NIET AANGETOOND

Knoops opent zijn betoog met het bestrijden van het element van de voorbedachte rade. Immers, dit is een voorwaarde voor een veroordeling wegens moord (anders zou het doodslag zijn). De twee meest gangbare elementen van de voorbedachte rade zijn een motief en voorbereidingshandelingen.

Openlijk stelt het hof Den Bosch dat een motief bij verdachte niet is komen vast te staan. Dit is interessant daar eerder werd gesteld dat Louwes zich het vermogen van mevrouw Wittenberg zou willen toe-eigenen; dit aspect is zonder nadere motivering verdwenen.

Andere aanwijzingen voor moord kunnen zijn voorbereidingshandelingen (bijvoorbeeld het pistool dat vóór vertrek geladen wordt). De verdachte heeft dan tijd gehad zich te beraden over de geplande handelingen, en had zich daarvan rekenschap heeft kunnen geven.

Nergens geeft het hof aan waaruit in deze zaak die handelingen dan zouden hebben bestaan: het enige wat gesteld wordt is dat de voorbedachte rade wordt afgeleid "uit de wijze waarop het delict is gepleegd". Uit welke feiten men dit dan precies afleidt (bijvoorbeeld omstandigheden op de plaats delict), wordt niet nader gepreciseerd. Alleen dit motiveringsgebrek al is volgens Knoops voldoende voor vernietiging van het vonnis.

ONTERECHE VERVANGING VAN MES DOOR DNA

Reeds aangeduid is dat het hof nieuw bewijsmateriaal heeft gebruikt. Enige dagen vóór de zitting (te laat voor contra-expertise) werd bekend dat er een nieuw onderzoek door het NFI was verricht en dat daar belastende feiten waren gebleken. Er was een bloedvlekje op de blouse van het slachtoffer gevonden, alsmede sporen van lichaamsmateriaal, dat via DNA tests aan Louwes gerelateerd bleek.

Tijdens de zitting bleek dat het mes niet meer als bewijsmateriaal opgevoerd zou worden, maar dat in plaats daarvan de NFI-resultaten zouden komen; er werd zelfs een hogere straf geëist.

Deze handelwijze wordt door de verdediging zowel principieel als inhoudelijk bestreden. Allereerst stelt Knoops dat het Hof helemaal geen nieuw onderzoek had mogen laten doen, althans niet naar een ander onderwerp dan door de Hoge Raad genoemd. Men had zich moeten beperken tot de vraagstelling rond het mes: kan het mes als moordwapen gehandhaafd blijven nu vast is komen te staan (door het Canadese onderzoek) dat op het mes geen sporen van het slachtoffer aanwezig zijn? Op het moment dat het hof erkent (zoals men inderdaad deed) dat het mes als bewijsmiddel niet te handhaven is, moet Louwes vrijgesproken worden, gezien de centrale positie van het mes in de bewijsconstructie. Het nu gedane nieuwe onderzoek, met een thema dat niet in het vonnis van de Hoge Raad voorkomt, is volgens Knoops niet toelaatbaar in het kader van een herzieningsprocedure.

De motivering hiervan is gebaseerd op het karakter van de herzieningsprocedure. Deze is altijd bedoeld geweest als tegemoetkoming aan de veroordeelde, die het eerdere vonnis van het gerechtshof bestrijdt. Uitsluitend de elementen van het eerdere vonnis staan ter discussie, en de vraag of deze elementen (gezien door de verdediging aangevoerde twijfels) wel of niet gehandhaafd kunnen blijven, en wellicht een andere, d.w.z. lagere straf tot gevolg moeten hebben. Het toevoegen van nieuwe elementen is uitdrukkelijk niet de bedoeling; het is geen herkansing voor politie en justitie, die daarmee eerder gemaakte fouten kunnen herstellen. Zou iemand bijvoorbeeld wegens gebrek aan bewijs vrijgesproken zijn, en uit later DNA-onderzoek komt alsnog voldoende bewijs beschikbaar, dan wordt het vonnis niet herzien. Het blijkt ook uit het feit dat het OM geen herziening kan aanvragen, alleen de veroordeelde kan dit doen.

In de literatuur is veel ondersteuning te vinden voor de visie van Knoops. De Hullu is in "Over rechtsmiddelen en strafzaken" overduidelijk: weliswaar kan de rechter "kiezen uit handhaving van de bestreden beslissing of vernietiging en opnieuw rechtdoen. Niet elke einduitspraak is dan echter toelaatbaar, het moet een van de einduitspraken die in lid 2 worden opgenoemd (en die gekoppeld zijn aan de herzieningsgrond novum uit art. 457 lid 1,2)" (p. 1069). "De beslissingsvrijheid van het hof wordt bepaald door de herzieningsgrond, op basis waarvan de Hoge Raad tot een verwijzingsbeslissing is gekomen" (p. 1074).

Is het novum eenmaal geaccepteerd, d.w.z. het nieuwe feit is van invloed op de oorspronkelijke beslissing, dan mogen er een aantal types beslissingen genomen worden: vrijspraak, ontslag van rechtsvervolgning, niet-ontvankelijkheid van het OM of een minder zware kwalificatie (bv. het 'lichtere' doodslag in plaats van moord met voorbedachte rade). Niet toegestaan zijn een nietige dagvaarding of een andere straftoemeting op basis van dezelfde feiten.

In deze zaak heeft het hof het novum geaccepteerd (het mes is geen bewijs meer) maar er is een nieuw vonnis geveld, van een andere type dan de toegestane beslissingen. De bloedvlek op de kraag was immers geheel nieuw, niet eerder door de Hoge Raad beoordeeld, en een herveroordeling met nieuw bewijs hoort niet tot de mogelijke vonnistypes.

Mr..dr. C.P.M. van Houte schrijft in [De dwalingsherzieningsprocedure in de Deventer moordzaak. Enige processuele kanttekeningen. / Houte, C P M van *Nederlands Juristenblad* (2005), volume 80 , issue 24 , p. 1234-1238?]:

"Bij de procedure in herziening is er echter altijd het plafond van het verbod van reformatio in peius (geen zwaardere bestraffing). De zaak mag niet slechter uitpakken(. Het is dus een loterij zonder neten([voor de veroordeelde])" (p.1).

"Het nieuwe feit (bij de Deventer moordzaak: het Gibsonstraatmes was niet het moordwapen) is het kristallisatiepunt dat eventueel, maar wel zeer beperkt, andere feiten aan zich kan hechten. De bedoeling van herziening is echter niet om het OM breed baan te geven om allerhande, niet aan het nieuwe feit gerelateerde feiten aan te voeren en zeker niet om het OM een nieuwe kans te geven om fouten of een gebrek aan diepgang van het eerdere onderzoek te herstellen!" (p.2).

"Daar het onderzoek plaatsvindt in een geding in herziening en dus gefocusseerd dient te zijn op het novum kan het vanzelfsprekend niet zo zijn dat het onderzoek ([] door het OM wordt aangegrepen voor het herstel van fouten of een gebrek aan diepgang in eerdere instanties. Dat zou namelijk rechtstreeks in strijd zijn met de ratio van de herziening die primair erop gericht is ten gunste van de veroordeelde te werken" (p.3).

"Een nieuw onderzoek naar DNA, een nieuw onderzoek naar een bloesje dat op een zolderkamertje lag, een nieuw onderzoek naar telefoonbereik is in die opvatting allemaal niet geoorloofd."

"Een substitutie of aanvulling van vervallen feiten (dat is niet hetzelfde als de gronden van de beslissing) door nieuwe feiten (bijv. een zolderkamerbloesje) is niet mogelijk. Immers, die nieuwe feiten (het zolderkamerbloesje) waren helemaal niet bekend op het moment van de strafrechtelijke veroordeling die

voorwerp van onderzoek is. Die nieuwe feiten hebben evenmin de procedure tot herziening doorlopen en geleid tot een novum. Alleen dat feit of die feiten die door de HR als novum zijn erkend, mogen na nader onderzoek bij de nieuwe beslissing (vernietiging) of de aanvulling of verbetering van de gronden van de oude beslissing in aanmerking worden genomen”.

“Het eigenmachtig door [de] herzieningrechter invoegen van nieuwe feiten, die niet geen enkel verband hebben met het novum dat in de procedure tot herziening is erkend, is niet geoorloofd”(p.5).

Knoops citeert verder nog Hazewinkel Suringa in haar bewerking van het handboek van prof. Remmelink, waarin valt te lezen dat revisie geen nieuwe vervolging inhoudt, maar een heropening van een oude strijd die ertoe strekt rechterlijke dwalingen in het voordeel van de veroordeelde te beslissen.

Het betoog is duidelijk: Louwes moet direct, zonder een nieuw proces bij een ander hof, vrijgelaten worden. Immers, het hof den Bosch heeft erkend dat de eerdere bewijsconstructie onhoudbaar is, en daar vervanging door ander bewijs niet toegestaan is, dient de Hoge Raad zijn bevoegdheid te gebruiken en via vernietiging van het vonnis Louwes direct en onherroepelijk vrij te spreken.

De Advocaat-generaal van de Hoge Raad, mr. Vellinga, neemt in zijn conclusie deze redenering niet over. De onderbouwing daarvan is Strijards: “Van enige beperking in het bijbrengen van rechtsgronden is geen sprake. Zie de slotzinsnede van art. 474 tweede lid Sv. L” De AG stelt dat de straf ook verzwaard mag worden en dat artikel 473 Sv toelaat dat er nader onderzoek gedaan wordt. Niet ingegaan wordt op het argument dat het OM geen gelegenheid dient te hebben tot het herstellen van eerder gemaakte fouten, en dat de nieuwe bewijsconstructie nu niet in feitelijke aanleg (inhoudelijk) kan worden getoetst. Volgens Knoops refereert het artikel 474 lid 2 Sv niet op de hier voorliggende situatie.

INHOUDELIJKE ASPECTEN VAN HET NFI ONDERZOEK EN DE GETROKKEN CONCLUSIES

Het inhoudelijk resultaat van het NFI-onderzoek wordt door Knoops zo mogelijk nog frontaler bestreden: het NFI heeft in gewone-mensen-taal zitten klungelen. Men heeft verzuimd de kleding van het slachtoffer en veroordeelde goed te scheiden en daardoor is DNA van Louwes op de blouse van het slachtoffer terechtgekomen. Er is immers geen enkele logische verklaring voor het harde feit dat de blouse drie keer eerder (september en november 1999, december 2003) onderzocht is en dat toen geen bloedvlek is geconstateerd. Het kan dus niet anders dat de vlek er later opgekomen is. Uit de procesverbalen blijkt inderdaad dat de blouse samen met de paraplu en een pantalon van Louwes verzonden werden, en dat de blouse pas na 4 jaar en 2 maanden door het NFI verzegeld werd (november 2003).

Het is interessant hierbij het verweer van het Hof tegen deze bezwaren nader te bekijken:

Het probleem van het ontbreken van het vlekje in het eerste onderzoek wordt geheel niet geadresseerd. Omtrent het tweede onderzoek wordt gesteld dat de vlek over het hoofd gezien is omdat men slechts zocht naar de oorzaak van de beschadigingen van de blouse, terwijl het derde onderzoek in verband met grote tijdsdruk ‘niet uitputtend’ was. Knoops merkt hierover op dat het tweede onderzoek blijkens het uitvoerige en gedetailleerde verslag beslist niet zo beperkt was als hier wordt gesuggereerd.

Het is niet het eerste geval van contaminatie in deze zaak: immers het mes was via een geurproef aan Louwes gekoppeld, terwijl later bleek dat hetzelfde mes niet het moordwapen geweest kan zijn. Merkwaardig is volgens Knoops ook dat in hetzelfde NFI rapport de bloedvlek nader geanalyseerd is: met name is bekeken of de vlek een bloedspat is, d.w.z. ontstaan door uitoefening van kracht, of door een ‘gewone’ aanraking. De deskundige prof. Eikelenboom stelt hierover dat er geen aanwijzingen voor een bloedspat zijn: “Daarom is het logisch dat het bloedvlekje #10 ontstaan is door een contact met een kleine verwonding”. Dit wijst dus in een andere richting dan een gewelddadig treffen.

Op de bewuste blouse zijn daarnaast lichtrode vlekken waargenomen. In vier sporen, afkomstig uit deze vlekken, zou DNA van Louwes zijn gevonden. Volgens Knoops blijkt uit het rapport van het NFI duidelijk dat de vlekken helemaal niet goed onderzocht zijn, en dat de stelligheid waarmee het hof deze als make-up betitelt niet op feiten gebaseerd is. Het slachtoffer droeg helemaal geen make-up. Sterker nog, in de stukken zelf wordt herhaaldelijk gesproken van make-up “als hypothese” en er wordt nergens een sluitend wetenschappelijk bewijs voor deze stelling gegeven. Toch neemt het Hof in het nieuwe vonnis deze hypothesen als bewezen feit aan.

Elementaire beginselen van zorgvuldigheid, ‘equality of arms’ maar ook het beginsel van controleerbaarheid van processen en onderzoeken zijn hiermee volgens de verdediging geschonden.

Natuurlijk erkent de verdediging dat de rechter niet alle motiveringen en afwegingen in een vonnis hoeft te verwerken, en dat de weging van bewijsmiddelen op zich in een cassatie niet bestreden kunnen worden. Echter, Knoops stelt dat de aard en complexiteit van de materie, mede gezien het feit dat het een materie betreft waar de strafrechter zelf niet voldoende deskundig is, een verhoogde motiveringsplicht met zich mee brengt. Dit wordt door de Hoge Raad zelf ook erkend (arrest 6 jan 2004).

Specifiek wordt ook de competentie van ing. Eikelenboom betwist. Diens visies worden door het hof overgenomen, terwijl de andersluidende conclusies van dr. de Krijff worden genegeerd. Nergens wordt deze keuze gemotiveerd, terwijl beiden op hetzelfde vakgebied werkzaam zijn.

De verdediging beschuldigt het hof daarnaast van verdraaiing van de gang van zaken tijdens de zitting. Volgens het hof heeft Louwes niet aan kunnen geven of en hoe via 'normaal' sociaal contact het bloedvlekje (bijvoorbeeld van een wondje aan de vinger) overgebracht zou kunnen zijn; hij kon zich een dergelijk contact niet herinneren. Louwes daarentegen stelt uitdrukkelijk vermeld te hebben dat het vlekje, gezien het feit dat het in eerdere onderzoeken nooit gevonden werd, er veel later op gekomen is en dat hij dus helemaal geen verklaring hoeft te geven: een geheel andere weergave van het gebeurde.

Andere problemen met het sporenmateriaal

De verdediging voert in verschillende andere cassatiemiddelen een reeks bezwaren aan tegen de gevolgde procedures. Zo werd de blouse slechts in een papieren zak bewaard, die open was en niet verzegeld. Deze werd samen met andere voorwerpen van het slachtoffer bewaard. Er werd tegen de regels in niet direct een DNA-identiteitszegel aangebracht, en de blouse is bijna een maand zoek geweest: volgens de recherche is de blouse op 14 oktober 1999 aan het NFI aangeboden, terwijl het NFI als ontvangstdatum 10 november 1999 vermeldt. Het Tactisch Journaal schrijft zelfs dat de blouse zoek is geweest. Er wordt hierover een detaillistische discussie gevoerd, waarin onder andere door de AG wordt gesteld dat de voorschriften vooral bedoeld zijn ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer en niet ter voorkoming van contaminatie van het sporenmateriaal, dit uiteraard tot ongenoegen van de verdediging. Verder protesteert de verdediging nog tegen het gebruik van verklaringen van de politie over het bewaren van de bewijsmiddelen die pas op 16 december 2003, dus ruim 4 jaar na de feitelijke inbeslagname, opgemaakt zijn.

Het tijdstip van overlijden

Steeds gaat het hof ervan uit dat het slachtoffer op de bewuste donderdag rond 21.00 moet zijn overleden. Dit wordt onder andere afgeleid uit een aantal (op zich niet onlogische) aannames over de dagelijkse gewoontes van het slachtoffer en omstandigheden zoals aangetroffen in de woning. De verdediging wijst er echter op dat er geen enkel forensisch onderzoek beschikbaar is. Prof. Becker meldt: *“(schiet het forensisch onderzoek tekort omdat op het moment dat het lichaam werd aangetroffen de temperatuur (b.v. rectaal) had moeten worden gemeten, waarna de omgevingstemperatuur had moeten worden vastgesteld. (()) Een aanvullende methode had kunnen zijn om het glasvocht uit het oog te onderzoeken op de hoeveelheid kalium.”*

Sterker nog, en zijn verschillende personen die het slachtoffer op de dag erna (vrijdag 24 september 1999) nog gezien hebben. Enkel een zeer stellig op dit punt. Opvallend is dat een dezer verklaringen (de heer Thissen) aanvankelijk buiten het strafdossier was gelaten, maar pas na aandringen van de verdediging toegevoegd werd, na ontdekking van een opmerking in het Tactisch Journaal. Volgens de verdediging had het hof een expert het tijdstip van overlijden moeten laten analyseren in plaats daarover zelf (immers ondeskundig) op grond van aannames een uitspraak te doen, resulterende in onvoldoende weerlegging van de bezwaren van de verdediging. Het tijdstip van overlijden is cruciaal omdat men slechts in dit tijdsinterval een link kan leggen naar aanwezigheid van Louwes, via het telefoongesprek.

De AG oordeelt dat het vonnis slechts een periode noemt en niet een tijdstip, en oordeelt dat de “stille getuigen” voldoende bewijs leveren. Op het ontbreken van forensisch bewijs wordt niet ingegaan. Dat er getuigen zijn die het slachtoffer op vrijdag gezien hebben, is een omstandigheid die valt onder de selectie van bewijsmateriaal en derhalve volgens de AG geen onderwerp in cassatie.

Saillant is dat het hof zich mede op brieven van familieleden van het slachtoffer baseert, die blijkens het Tactisch Journaal al lange tijd geen contact meer met mw. Wittenberg hadden. Daarnaast werden deze brieven eerst ter zitting ingebracht, zodat de verdediging geen tijd had de brieven nader te onderzoeken.

BEWIJSPROBLEMEN ROND HET GSM-GESPREK

Louwes heeft steeds gesteld dat hij op de bewuste donderdag rond half negen 's avonds in de auto zat, bij 't Harde, en met zijn mobiele telefoon een kort gesprek met mevrouw Wittenberg voerde. Echter, het hof stelt dat de gegevens van de PTT bewijzen dat Louwes dat bewuste gesprek vanuit Deventer gevoerd heeft. Dit zou moeten blijken uit printgegevens uit de GSM-computers. De discussie hierover trok zoveel publiciteit dat de meeste krantenlezers de zaak direct herinneren als 'die moordzaak met het telefoongesprek'.

Het interessantste aan de discussie is uiteraard dat het telefoongesprek, al zou het vanuit Deventer zijn gevoerd, eigenlijk op zich weinig bewijst. Alleen omdat het hof zelf aanneemt dat het overlijden van mevrouw rond dezelfde tijd heeft plaatsgevonden, krijgt het betekenis. Echter eerder is verwoord dat voor vaststelling van dit tijdstip geen harde data beschikbaar zijn. Zelfs wanneer het gesprek inderdaad vanuit Deventer gevoerd zijn, doet zich de vraag voor wat de logica is. Louwes zou vanuit een andere lokatie in Deventer gebeld kunnen hebben, terwijl de werkelijke moordenaar later bij mevrouw aanbelde. Natuurlijk

vervalt wel het alibi wat een gesprek vanuit 't Harde aan Louwes verleent, en de suggestie van leugenachtigheid van de veroordeelde wordt effectief gewekt, zonder dat het het hof formeel Louwes als 'kennelijk leugenachtig' betitelt. Kennelijk achtte men de de feitelijke waarde van de lokatiegegevens daarvoor onvoldoende.

Net als bij de DNA-gegevens zijn er omtrent de bewijskracht van de PTT-data verschillende deskundigen geraadpleegd, die deels tegenstrijdige uitspraken doen, en er volgt in pleidooi en conclusie wederom een gedetailleerde discussie tussen hof en verdediging over de verschillende betwiste punten. Het hof concludeert dat het geregistreerde gesprek vanaf basisstation 14501 (Deventer) gevoerd is en dat derhalve verdachte zich in Deventer bevonden heeft. De verdediging betoogt steeds dat de telefoongegevens als geheel onbetrouwbaar zijn. Daar zijn twee redenen voor:

- Het is zeer goed mogelijk dat het celnummer foutief ingevoerd was: de cel in 't Harde kan enige tijd per ongeluk hetzelfde nummer gehad hebben als de cel in Deventer. Dit blijkt uit het relaas van PTT-deskundige Steens.
- Zelfs in het geval dat de gegevens juist zijn, kan het gesprek nog vanaf de snelweg gevoerd zijn. De afstand van 22 km ligt beneden de maximale afstand (ca. 30 km).

PTT medewerker Steens vertelde op de zitting van het Hof den Bosch dat er in 1999 veel problemen met de gespreksgegevens waren. Steens: 'Ik sluit hierbij niet uit dat hierbij abusievelijk een basisstation in de buurt van 't Harde nr. 14501 heeft gekregen. Het basisstation kan in dat geval hetzelfde nummer hebben gehad'.

Andere citaten van hem:

- Wat mijns inziens onderbelicht is gebleven is de vraag hoe waarschijnlijk het is dat de door de KPN verstrekte gegevens juist zijn';
- 'Deze gegevens worden deels handmatig ingevoerd. Als hierbij een fout is gemaakt klopt de analyse niet';
- 'Om de twee weken wordt er een grote verandering in het KPN netwerk doorgevoerd. Er komen steeds nieuwe basisstations bij. Iedere zondagnacht worden alle parameters van alle stations opnieuw ingevoerd. Tien procent van dat werk is handwerk. In een dergelijk proces kunnen fouten worden gemaakt.
- 'Elke twee weken worden duizenden van deze gegevens deels handmatig ingevoerd'.

De celnummers werden dus met de hand ingevoerd en daarbij traden fouten op, die later werden rechtgezet (gegevens op individuele telefoonrekeningen worden meestal niet achteraf gecorrigeerd). Het zou heel goed kunnen dat de cel nabij 't Harde enige tijd per ongeluk hetzelfde nummer (14501) gekregen heeft als de cel in Deventer (14801); dit mede gezien het feit dat beide nummers (de 5 en de 8) op het rechter (cijfer-invoer) gedeelte van een toetsenbord naast elkaar geplaatst zijn. In ieder geval werd er op de bewuste dag een reparatie verricht aan de cel bij 't Harde, waardoor er een verstoring van de normale situatie was.

Een andere, in de revisieaanvraag niet opgenomen omstandigheid die wijst op foutieve data is de afwijking tussen het tijdstip van het ontvangen gesprek bij mevrouw Wittenberg (20.25 uur) en de gespreksgegevens van het toestel van Louwes (20.36). Hiervoor is nooit een verklaring gegeven.

Het hof betitelt deze door Steens geschetste mogelijkheid als theoretisch en niet concreet onderbouwd. Daarop betoogt de verdediging weer dat dit beslist niet uit de getuigenis van de heer Steens te concluderen valt: hij spreekt juist expliciet over ervaringen uit de praktijk, werkelijk gemaakte fouten zoals die volgens hem optreden.

De discussie gaat voorts over de vraag of (indien de celnummer gegevens juist zouden zijn) het gesprek wel dan niet over een afstand van 22 kilometer gevoerd zou kunnen zijn. De verdediging stelt dat het bereik van een GSM-gesprek technisch tot 30 kilometer kan zijn, dat Louwes een telefoon met buitenantenne had (dan is er sprake van een groter zendvermogen) en dat er op die avond bepaalde atmosferische omstandigheden heersten, die wijzen op het verschijnsel van radio-propagatie (een vergroting van het zendbereik door reflectie in de atmosfeer). In deze omstandigheden zou een dergelijke grote ontvangstafstand mogelijk zijn. Daarbij komt dat er op het moment van het gesprek een file was op de snelweg, waardoor veel mensen gaan bellen en de gesprekken uitwijken naar verderaf gelegen zendmasten. Al deze aspecten samen maken dat de conclusie dat Louwes in Deventer heeft moeten zijn (en niet op de snelweg) niet op basis van deze gegevens getrokken kan worden.

Professor Jondral merkt zelf in zijn rapportage van 30 december 2003 op: *"De GSM-standaard staat in het 900 MHz-bereik een maximale cellenradius van 35 km toe."*

Knoops bekritiseert de deskundigheid van systeemspecialist Rijnders van KPN. Deze meldt zelf in een verhoor op 9 december 1999 dat hij niet deskundig is op het terrein van de radio-propagatie (en dus niet kan zeggen dat deze niet heeft plaatsgevonden). Verder heeft Justitie nooit eigen onderzoek gedaan naar dit verschijnsel, in tegenstelling tot het door de verdediging ingeschakelde bureau SRD. Rijnders constateert: 'als maximale afstand van bereik tussen GSM en basisstation 14501 is 12 km'; dit is strijdig met interne KPN

richtlijnen die stellen dat 'voor GSM is tijdens verhoogde radio propagatie de theoretisch maximale afstand ongeveer 30 km'.

Ook de deskundigheid van prof. Brussaard wordt betwist. Hij bezit deskundigheid op het gebied van satellietverkeer (frequenties groter dan 2500 Megahertz), terwijl de GSM systemen werken met 900 en 1800 Megahertz.

Ontbrekende Time Advance gegevens

Het kernpunt is het ontbreken van de zogenaamde Time Advance gegevens. Deze maken een exacte plaatsbepaling mogelijk en hadden een waterdicht antwoord op de locatievraag gegeven.

Het gaat om het volgende. Anders dan bij bijvoorbeeld een radio-of televisiesignaal wordt een digitaal GSM-signaal niet permanent cq. ononderbroken verzonden. Per tijdsinterval gebruikt een gesprek slechts een deel van dat toegewezen tijdsinterval. Het onderbroken signaal wordt in de telefoon weer tot een continue gesprek samengevoegd. Nu is het probleem dat als de telefoon verder van de zender verwijderd is, het signaal langer onderweg kan zijn. Het zou dan kunnen dat het signaal niet binnen het toegewezen tijdsinterval verzonden is. Daarom wordt gemeten hoe lang het signaal onderweg is geweest, en indien nodig wordt het signaal eerder in het interval verstuurd. De pauzes tussen opeenvolgende verzendingen worden daarmee ingekort. Het woord Advance reflecteert dit naar voren opschuiven.

Omdat een telefoon met meerdere zenders tegelijk contact heeft (het systeem moet immers een zich verplaatsende telefoon tijdig overzetten naar een andere zender) kan de afstand tot meerdere zenders bepaald worden en kan de locatie meestal waterdicht, tot op 500 meter, uitgepeild worden.

Het is algemeen bekend dat het GSM-systeem deze gegevens op kan leveren, en dat dit de enige sluitende gegevens zijn in een geval als dit. Knoops bekritiseert het hof en in het bijzonder deskundige prof.

Brussaard, die stelt dat hij de Time Advance gegevens niet nodig heeft 'om uitsluitel te kunnen geven over de door hem beantwoorde vraag'. De ander door het hof geciteerde deskundige prof. Jondral schrijft namelijk: 'Een dergelijke verbinding voor het gesprek [bedoeld wordt vanaf de snelweg naar Deventer, PR] kan echter alleen worden uitgesloten, indien * de actuele instelling van de TA tijdens het gesprek in [is] geregistreerd en zodoende bekend is'. Ook het bureau SRD merkt op: Als de Timing Advance gegevens van het bewuste mobiele gesprek van 23 september beschikbaar zouden zijn is aan de hand van die gegevens zonder meer af te leiden wat of de afstand zou zijn geweest tussen het GSM opstelpunt 14501 en de mobiele telefoon van verdachte Louwes'.

TA-data welbewust achtergehouden?

De verdediging stelt dat het zuivere feit dat politie en justitie hebben verzuimd deze cruciale gegevens te verzamelen, een onaanvaardbare schending van de belangen van Louwes betekent.

De AG onderschrijft dit niet; hij maakt een vergelijking met een denkbeeldige situatie waarin tijdens een opsporingsonderzoek blijkt dat van belang is hetgeen een bepaalde getuige kan verklaren, doch deze getuige inmiddels is overleden; hij stelt dat men dan niet kan zeggen dat de verdachte tekortgedaan is doordat de getuige niet tijdig is gehoord. Datzelfde geldt dan in deze visie voor gegevens die niet meer bestaan op het moment dat de relevantie daarvan blijkt. Daarmee gaat de AG voorbij aan de vraag hoe het kan dat deze gegevens niet tijdig zijn opgevraagd; het was vrijwel direct bekend dat Louwes het betreffende gesprek had gevoerd en het belang van de TA-gegevens is algemeen bekend, zeker bij politiemensen.

De AG legt elders in zijn betoog een wel zeer interessant verband door te citeren uit dit deel van het vonnis:

? 2.3.15

Het hof overweegt hieromtrent dat niet is gebleken dat de politie de timing advance gegevens welbewust buiten het opsporingsonderzoek heeft gehouden om de positie van de verdachte daardoor te verzwakken. De verdachte is niet aanstonds na het delict, maar eerst op 19 november 1999 aangehouden. Uit het verhoor van G.H Emaus (Bureau technische ondersteuning van de politie) ter terechtzitting van 8 december 2003 is gebleken dat het team dat belast was met het onderzoek in de onderhavige zaak in november 1999 aan hem, Emaus heeft gevraagd te onderzoeken of het mogelijk is een mobiele telefoonverbinding op te bouwen tussen de A28 bij 't Harde en het basisstation in Deventer en dat pas bij zijn contact met de provider (KPN) is gesproken over de timing advance waarden, maar dat toen die gegevens niet meer beschikbaar bleken te zijn. Overigens is naar het oordeel van het hof het ontbreken van de timing advance gegevens gecompenseerd door uitvoerig onderzoek door verschillende deskundigen naar de mogelijkheid dat verdachte het bewuste telefoongesprek heeft gevoerd vanaf de A28 nabij 't Harde.

De AG stelt dat het hier gaat om gegevens waarvan bij de onbekendheid hiervan niet meer valt na te gaan of deze voor de verdachte belastend of ontlastend waren en dat dus niet is komen vast te staan dat het ontbreken daarvan ten nadele van de verdachte strekt. Kennelijk telt hier de mening van Louwes niet mee; die immers is zeker in zijn mening dat de time advance gegevens zijn onschuld zouden hebben aangetoond. Knoops merkt allereerst op dat niemand namens de verdediging beweerd heeft dat de data expres zijn achtergehouden. Aanvullend stelt hij dat ook zonder bewijs van het 'welbewuste' karakter van het ontbreken

van de data de rechten van de verdachte geschonden kunnen zijn. Hij stelt dat het toch niet zo kan zijn dat rechtenschending pas kan optreden nadat er bewezen is dat de gegevens expres achtergehouden zijn, een onmogelijke opgave voor de verdediging.

Negeren getuigen verdediging

Knoops bekritiseert de ongefundeerde diskwalificatie van de deskundigen Heinen en Sterrenburg door het hof. Als enigen hebben zij zelfstandig onderzoek gedaan naar de verschillende technische aspecten van het telefoongesprek. Zo hebben zij meteorologische data opgevraagd, die erop wijzen dat de bijzondere weersomstandigheden die de radio-propagatie bevorderen, zich inderdaad op de bewuste avond hebben voorgedaan. Ook hebben zij het specifiek het bewuste GSM-toestel van Louwes geanalyseerd. De deskundigen waar het hof zich in het vonnis op baseert, hebben alleen op een schriftelijke vragenlijst geantwoord, zonder nader eigen onderzoek. Het hof had beter moeten uitleggen waarom men voorbijgaat aan de conclusies van Heinen en Sterrenburg.

Compensatie ontbreken TA gegevens

Het is dan volgens Knoops onacceptabel dat het hof meent dat het ontbreken van de Time Advance gegevens gecompenseerd zou kunnen worden door *“uitvoerig onderzoek door verschillende deskundigen naar de mogelijkheid dat verdachte het bewuste telefoongesprek heeft gevoerd vanaf de A28 nabij ‘t Harde”*

Nergens wordt door het hof welk onderzoek van welke deskundigen hier wordt bedoeld. Men kan toch moeilijk aannemen dat het beantwoorden van schriftelijke vragen (Brussaard en Jondral) hieronder valt.

Andere problemen met de GSM-gegevens

Niet in de cassatieaanvraag opgenomen zijn twee andere opvallende problemen met de GSM-data. Allereerst het verschil in tijdstippen van de gespreksregistraties. Hoe kan het dat er een verschil van 11 minuten is tussen bellen en gebeld worden? De data van het toestel van Louwes geven als tijd 20.36 uur, terwijl het gesprek om 20.25 uur bij mevrouw Wittenberg binnengekomen zou moeten zijn. Dit kan natuurlijk niet. Zonder sluitende verklaring hiervoor kan men de data niet als bewijs gebruiken. Verder ontbreekt in het dossier een weergave van stand-by kontaktgegevens van de GSM van Louwes. Immers, iedere paar minuten heeft een GSM kontakt met omliggende zendstations, zodat de zenders weten waar het toestel is en of er naar een andere zender overgeschakeld moet worden. Worden deze gegevens in de tijd (bijvoorbeeld de hele tijdsperiode van de rit van Louwes) uitgezet, dan ziet men globaal welke route de GSM heeft afgelegd. In dit geval zou men gezien hebben of de zendkontakten vóór en ná het betwiste gesprek in Deventer dan wel langs de snelweg plaatsgehad hebben.

DE SPOORLOZE ANONIEME BRIEF

Is deze hele zaak nog niet bizar genoeg, het kan altijd gekker. Knoops besluit zijn betoog met een vraag omtrent de binnengekomen anonieme brief. In maart 2004 blijkt er bij politie Deventer een anonieme brief bezorgd te zijn, waarin Louwes volledig wordt vrijgepleit. Natuurlijk is de verdediging bijzonder benieuwd naar de inhoud van deze brief. Echter, de brief gaat naar Justitie te Zwolle die nader onderzoek doet. Inzage wordt echter niet gegeven: mw. E.E.G. Duijts, officier van justitie, schrijft op 2 april aan de advocaat van Louwes dat *“u van het Openbaar Ministerie te Zwolle-Lelystad geen afschrift ontvangt van de betreffende anonieme brief. Op dit moment is er geen sprake van (her)opening van een (het) strafrechtelijk onderzoek en om die reden is uw cliënt geen belanghebbende. [(..) Om die reden zal ik contact leggen met de Advocaat-Generaal bij de Hoge Raad, die de zaak toegewezen krijgt. Ik zal hem of haar volledig informeren en uw verzoek doorgeleiden.”*

Knoops verzoekt de Hoge Raad tijdens de zitting dit aspect te betrekken bij de beoordeling. In een doodstille zaal deelt de voorzitter in zijn slotwoord mee dat de betreffende brief niet aan de Hoge Raad is verzonden. De AG merkt over deze brief op dat het *“niet aan mij als niet tot het Openbaar Ministerie behorend lid van het Parket bij de Hoge Raad is te beslissen over de samenstelling van het strafdossier, maar aan de Officier van Justitie (..) De brief is voor zover mij bekend vervolgens niet aan het dossier toegevoegd en mij evenmin toegezonden.”*

AFWIJZING TOT HOREN VAN OPSPORINGSAMBTENAREN

In een aanvulling op het cassatieverzoek (het dertigste middel!) claimt Knoops dat het hof ten onrechte geweigerd heeft de politiefunctarissen Martijn, Smit, Ruiter en Oldenhof als getuigen op te roepen. In het arrest van 9 februari 2004 maakt het hof zelf echter wel gebruik van de nadere verklaring van Ruiter en Oldenhof, die op 16 december 2003 is afgenomen. Met name Oldenhof en Ruiter waren betrokken bij zowel het mes, de paraplu, de kleding en de blouse, allen objecten waarover de verdediging verschillende vragen

had willen stellen. Knoops bekritiseert dat het hof niet nader heeft gespecificeerd waarom er resp. geen verdedigingsbelang zou zijn gediend, dan wel dat er geen concrete nadere vragen zouden zijn.

In de reactie van de verdediging op de conclusie van de advocaat-generaal wordt door Louwes zelf een aantal punten genoemd waar men graag de rechercheurs had willen horen.

Het betreft een aantal onregelmatigheden in de bewijsverzameling:

- De foto's van het binnenhofje waar het mes gevonden zou zijn blijken van een veel latere datum dan het delict te zijn. Waarom zijn deze foto's dan toch toegevoegd? Buurtbewoners hebben getuigd dat het hofje op het moment van de moord onbestraat was (en niet volledig aangelegd zoals op de foto's). Waar komen de latere foto's dan vandaan en waarom is de afwijkende datum niet gemeld?
- Hoe kan het dat de tweede geurtest een datum van 6 november vertoont, nog voor Louwes was aangehouden? Waar komt de afwijkende tijd vandaan? Waarom vermeldt het logboek slechts één geurtest?
- Hoe kan het dat hr. van Veen voor de tweede geurtest op 29 november dateert en de heer Martijn de datum van 30 november geeft?
- Hoe kan het dat tot 30 november nergens in het logboek over een mes geschreven wordt?
- Waarom is er geen navraag bij de buurtbewoners gedaan, terwijl die vrijwel zeker een mes en een paraplu gezien zouden hebben?
- Hoe kan het dat op het begeleidend document bij het mes een BPS-nummer staat dat bij een misdrijf uit 1998 (nota bene een steekpartij) hoort?
- Blijkens het vonnis zijn de na de moord aangetroffen omstandigheden (kleding, lokatie meubilair e.d.) relevant. Waarom is er geen verklaring voor de aangetroffen wijn en de braadpan met inhoud op de 1e verdieping?
- Waarom is het vest waarin het slachtoffer werd gevonden niet bewaard gebleven?
- Waarom zijn een aantal documenten niet in de stukken opgenomen (timeadvance gegevens, rapport-Waisvisz, verhoor bankmedewerkster Haouli, verhoor politieman Rietman)?
- Waarom is het oogvocht niet bewaard gebleven?
- Hoe kan verklaard worden dat de bloedvlek in de kraag niet eerder is opgemerkt?
- Wanneer is begonnen met het onderzoek naar het telefoongesprek? Was dit in oktober 1999, zoals uit brieven van de PTT blijkt? Waren de TA-data toen al niet meer beschikbaar?
- Tijdens het verhoor van mevrouw Louwes (waarin zij zich vergiste met betrekking tot het thuiskomen van haar man) is haar een onvolledige kopie van de huisagenda voorgelegd, waarop tekst ontbrak die in het originele document wel te zien was. Hoe heeft dit kunnen gebeuren?
-

Het laatste punt van het slotwoord van de voorzitter van de Hoge Raad betreft het verzoek van Louwes om zelf het woord te mogen voeren. Dit verzoek wordt afgewezen.

PAUL ROGGEEMA